

VEJLE-AMTS-AARBØGER
 UDGIVNE AF
VEJLE-AMTS-HISTORISKE-SAMFUND

LEHMANN & STAGE - KØBENHAVN

FRA STARUP SOGN.

Ved POUL LINDHOLM, Ågård.

DEN 24. november 1903 døde sognefogden i Starup, *Ivar Jakobsen Berg*. Han var ubestridelig en af sognets dygtigste mænd, hvorfor han da også tid efter anden beklædte adskillige offentlige tillidshværv. Samtidig var han en mand, der nærrede den mest levende interesse for fortiden og med denne interesse forbandt et kendskab, der var langt over det almindelige. Som valgmenighedspræst *V. Brücker* fremhævede i ligtaalen over ham, var *trofasthed* hans karakters kendemærke, og denne trofasthed viste sig intetsteds stærkere end overfor hvad der vedrørte *slægten og fortiden*. Hvor inderligt følte han sig ikke knyttet til den gård, hvorpå hans slægt havde boet gennem 170 år! og hvor stolt, på en god måde, var han ikke over det at være bonde! Han, der i sin ungdom havde været både på *Rødning* og *Askov* højskoler og der fået stærke åndelige interesser vakt, blev dog hele sin tid ved at være *en typisk repræsentant for den ældre bondestand*, noget, der jo vidner om den nøje pagt, han følte sig i med fortiden.

Ivar Berg var en mand, man med stort udbytte kunde tale med om nutidige sager som kirke- og skolevæsen, politik, kommunale spørgsmål o. lgn., men kom man til at tale med ham om fortiden, den fortid, som traditionen endnu vidste at berette om, så mærkede man snart, at man var kommen til hans yndlingsæmne. Han følte, at man havde en forpligtelse overfor fortiden, ikke blot at bevare minderne om den, men også at arbejde for, at nutiden ikke blev et brat brud med den.

Mange af dem, der har hørt ham fortælle de gamle fragsagn om slægten og byen, har sikkert, ligesom jeg, bedt ham om at nedskrive, hvad han vidste, og at han har efterkommet opfordringen bærer de følgende blade vidne om, men desværre blev han jo langt fra færdig.

Hvad optegnelserne angår, som hans enke velvillig har stillet til min rådighed, hvorfor jeg her bringer hende min tak, så har jeg yderst sjældent ændret noget ved stilen i dem, og også retskrivningen har jeg været meget nænsom imod. Tegnsætningen er derimod helt igennem min, da der kun findes grumme få skilletegn i manuskriptet. Også overskrifter og fodnoter er af mig. Nogle af stykkerne, især 4 og 5, er meget forkortede.

III.

Ivar Bergs optegnelser.

Jeg er flere Gange bleven opfordret til at fortælle og optegne, hvad jeg vidste om Livet og Fortiden her i Starup By og da særlig, hvad der vedrører min egen Familie. Nu er jeg jo snart den eneste Mandsperson, som tilhører min Slægt, idet saavel min Fader som min Bedstefader ingen Brødre havde, og paa Kvindesiden har snart alle af Slægten forladt Sognet. Jeg bliver saaledes snart den eneste, der bevarer Minderne, som knytter sig her til Gaarden, og da efter alt at dømme Slægten her uddør med mig, saa tager jeg Mod til mig og prøver paa at fortælle lidt om, hvad jeg ved om Fædrenes Liv og Færden her paa Gaarden. Det følger ikke i nogen bestemt Orden og Rækkefølge, men er opskrevet Tid efter anden og falder fra hinanden i Stumper og Stykker.

Jeg har begyndt herpaa med det ny Aarhundrede, thi det 20. Aarhundrede holder Slægten vel ikke ud

her paa Gaarden; den har boet her i det 18. og 19. Aarhundrede og maaske endnu længere.*)

Jeg beder mulige Læsere tage med Velvilje paa disse Optegnelser. Er der ingen oplysende og interessante Ting, som findes, kunde dog maaske En og Anden have Fornøjelse af at læse samme.

Starup, Foraaret 1901.

IVAR BERG.

1. Om Starup.

Jeg erindrer godt, at jeg som Barn i Skolen blev glad, da jeg af Læreren hørte, at de Byer, hvis Navne endte paa -rup, -strup, -drup, vare meget gamle, og jeg følte mig stolt af, at Byen Starup i hele Sognet var den eneste, som havde dette for mig sikre Kendetegn paa høj Alder.***) Senere har det altid været mig en stor Glæde at faa noget Kjendskab om, hvorledes Egnen og særlig Starup By har set ud i Fortiden. Noget i denne Henseende har jeg faaet at vide, og noget har jeg tænkt mig til; det har ikke altid været saa nemt for mig at skjælne mellem, hvad der var virkeligt i det, jeg har hørt, og hvad der var Sagn.

Der har Flere fortalt mig om, at her og der har i Fortiden ligget Herregaarde eller Slotte, jeg har altid været tvivlende. Vel veed jeg, at der ved den Gaard i Hesselballe, som nu ejes af N. Madsen, er fundet Rester af en gammel Bygning af store Munkesten, ligesom der ogsaa skal være fundet Spor af Grave

*) Slægtens stamfar Iver Andersen kom fra Højen og overtog gården 1732.

**) De fleste byer på -rup, -strup, -drup (d. v. s. -torp) stammer fra vikingetiden og hører således ingenlunde til vore ældste landsbyer. Dette er derimod tilfældet med byerne på -lev (d. v. s. arv, det efterladte, levnede) og -sted (stade, bopæl), og af disse byer har Starup sogn to, nemlig Borlev og Fredsted.

eller Damme samme Sted. Min Hjemmelsmand i saa Henseende er en gammel Mand, der som ungt Menneske tjente paa Gaarden og senere som Haandværker var med at bygge det Stuehus, som nu findes ved Gaarden, og da ogsaa arbejdede ved Udgravning af Grunden. Ligeledes findes der mere eller mindre tydelige Spor paa *Phønixborg* Marker af Slots- eller Borgpladser*), men herom tænker jeg senere at give Beretning.

Efter alt at dømme har Frederik 2. samlet alt Bøndergods i Starup og omliggende Sogne. Det siges, at Ingeborg Skeel har ejet en heel Deel heraf, men som sagt, jeg veed intet bestemt herom, dog tror jeg med Bestemthed at kunne sige, at der i de sidste 300 Aar ikke har existeret nogen Herregaard her i Egnen.**)

Det har været Kronens og henhørt under Koldinghus Len eller Koldinghus Amt, som senere blev Navnet, og i 1765 blev Bøndergodset solgt og for største Delen kjøbt af Beboerne. Der findes endnu ikke saa faa Familjer, som har beboet deres Gaarde siden den Tid og endnu ejer »Kongeskjødet« fra den Tid.

At forøvrigt Starup er en meget gammel By, er der meget, som tyder paa. Der er f. Ex. truffet paa Gaardspladser med Brolægning under de nuværende Byggepladser, og efter Rygte blev Byen lagt øde i »Svenskekrigen« 1659—60, og flere af Gaardene skal have staaet øde i lang Tid efter. Saaledes fortælles om P. Bergs Gaard — der, hvor min Fader blev født — at den hed *Ødegaard* — et Navn, ingen nu kjen-

*) Også på Terpsminde mark findes sådanne.

**) I »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« skrev dr. O. Nielsen i 1876 en afhandling om »herregårde i Koldingegnen«, hvori han omtaler, at der i Starup sogn har været 6 herregårde. Det er det, Ivar Berg opponerer imod, men han har vist kun kendt afhandlingen gennem uddrag i Koldingbladene, ti ellers vilde han ha vidst, at heller ikke dr. O. Nielsen mener, der i de sidste 300 år har været herregårde her.

der —, fordi den laa øde mange Aar efter, at de øvrige Gaarde blev byggede. Om dette er mere end Sagn, veed jeg ikke, *) men vist er det, at i den nuværende Haves N. V. Hjørne fandtes en Plads, som i ældre Tid kaldtes »Hønemad«, og ved denne er funden Bro-lægning, som tydede paa, at her havde staaet en Ejendom med Brolægning. I min egen Gaard har jeg været med til at opgrave Stenbro ca. $\frac{1}{2}$ Alen under den nuværende og flere Læs sveden Tømmer. Under N. Enden af Kostalden fandtes, da Fader i 1860 ombyggede denne Bygning, en Brønd, hvori flere større Stykker Tømmer stod paa Enden og vare svedne. Jeg var den Gang for ung til rigtig at kunne iagttage samme, saa jeg veed ikke, om de alle bleve gravede op, eller nogle bleve afhuggede, og senere har jeg som sagt været med til at opgrave flere Læs sveden Træ paa Gaardspladsen, saa brændt har Ejendommen en Gang. Det Stuehus, Fader nedbrød, var opført 1790 og saa ud til at være 100 Aar yngre end det ældste af de øvrige Bygninger. Jeg var kun ca. 10 Aar, da det ældste Hus nedbrødes, men jeg husker godt endnu de næsten $\frac{3}{4}$ Al. brede Dukker af Egetræ med »Bul«, det var Egebrædder 1 à $1\frac{1}{2}$ Al. brede og 1 à $1\frac{1}{2}$ Tomme tykke. Huset blev solgt til Nedbrydelse og blev anvendt til Ladebygning til en Gaard i Norbæk, Egtved Sogn, som dog senere er nedbrudt.

Af det fremførte vil man altsaa kunne forstaa, at jeg ikke kan finde det saa urimeligt, at det Tømmer, jeg har været med til at opgrave, kan hidrøre fra Bygninger, som er ødelagte i Svenskekrigen 1659—60.

Foruden de her nævnte Byggerester findes der flere

*) Matriklen af 1662 viser, at sågodt som alle huse i Starup by »staar ruineret«. P. Bergs gård kaldes i matriklen af 1688 »en øde Gaard, som bruges nu af Niels Pederssen.«

Steder Spor af andre meget ældre Bygningsværker; saaledes har jeg ved at planere en lille Eng N. for min Have fundet Rester af en Egepæl næsten 1 Al. i Tværnsnit og i Jorden forneden faststoppet med Stene, og ved at grave Mergel paa samme Mark 4—500 Al. længere mod Øst har jeg været med til at opgrave Rester af en Række Egepæl, dog ikke saa tykke som den førstnævnte, og erindrer jeg heller ikke, at disse i Jorden vare stoppede med Stene. I Førstningen vi fandt disse, troede vi, det var Rester af Træer, altsaa Trærødder, men da det viste sig, at de alle vare afsaugede paa den nederste Ende, blev det jo klart, at de maatte være nedsatte af Mennesker; paa Jordoverfladen var der i Plougfures Tykkelse intet Spor af dem, og om de var raadnede eller fortærede af Ild, kunde ikke sees. Som en Mærkelighed kan meddeles, at det ene af de fundne Stykker var kløftet og stod med 2 afsaugede Grene ned i Jorden, altsaa med Topenden nedad. Ved P. Daugaards Gaard fandtes trede saadanne Stykker; de stod i Kanten af en lille Dam, som blev gravet, for at Ænder og Gæs kunde bade sig i Vandet. Det blev antaget for at være Stubbe, og man vilde derfor ikke gjøre sig Ulejlighed med at rydde dem. Efter nogle Aars Forløb løsnede den ene af dem sig, og det viste sig da, at det ikke var en Stub, men en lignende som af mig før omtalt og skarpt afskaaren paa nederste Ende. Den anden staar endnu, da disse Linier skrives, og førend Dammen blev gravet stod der et meget gammelt Hus (Bindingsværk med Bul, d. e. Egeplanker istedenfor Mur) netop paa det Sted, hvor nu Dammen er. Mellem P. Daugaards Have og min Mark, dog lidt længere mod Øst, blev for ca. 30 Aar siden gravet Drejngrøfter, og ved den Lejlighed fandtes der en Mængde

Urner, saavidt man kunde se, fyldte med Jord, Aske og Bene, ellers intet. *) Det lykkedes kun at faa 1 nogenlunde hel op af Jorden, men inden $\frac{1}{2}$ Dags Forløb faldt den i Støv, uden at nogen rørte ved den.

Jeg haaber, at man af det fremførte vil være enig med mig i, at alt tyder paa, at her i og ved Starup By har været Beboelse i meget lang Tid.

2. Om gamle Jakob Iversen.

Hvorlænge mine Forfædre har levet og færdedes her paa Egnen, kan jeg ikke oplyse**), men efter det endnu bevarede Kongeskjøde saa har Iver Andersen i 1733 faaet Fæstebrev paa Gaarden***), og siden den Tid har Familjen uafbrudt beboet den.

Ved Auktion paa Koldinghus 30. Maj 1765 og efterfølgende Dage blev Bøndergodset bortsolgt, og, hedder det i en gammel Beskrivelse, i Koldinghus Amt vare Bønderne saa velhavende, at de købte dem selv. Reglen har nok ogsaa været her i Starup Sogn, at enhver Fæster købte sin egen Gaard, saa de fra Fæstebønder bleve Selvejere. Dette var vistnok i økonomisk Henseende i en lang Aarrække ingen Fremgang, men viste sig dog snart at have sine gode Sider.

Iver Andersen købte sin Gaard for 672 Rdl. 48 Sk., hvoraf den halve Kjøbesum skulde indbetales, men det ævnede han ikke, og saa maatte Gaarden paa ny til Auktion, og den købtes da af hans Søn *Jakob Iversen* for 522 Rdl. 48 Sk., som det lykkedes ham

*) Samme sted er funden og findes endnu en mængde øxer og andre redskaber fra stenalderen.

**) Se fodnote til side 3.

***) Som før nævnt var det 1732. Ivar Berg har misforstået en sætning i skødet, der nævner, hvor stor en landgilde, Iver Andersen svarer efter Jordebogen af 1733.

at faa betalt Halvdelen af, saa han d. 10. Juni 1771 kunde faa Amtsforvalterens Kvittering for Beløbet og dermed Ret til at erholde Skjøde, hvilket ogsaa er udstedt 8. Maj 1775.

Om denne Auktion er i Familjen bevaret en pud-sig Historie. Man vil jo nok kunne forstaa, at Jakob Iversen ikke var nogen rig Mand; hans Fader havde kjøbt Gaarden, men kunde ikke klare det, saa Sønnen har jo ikke været velhavende. Det var derfor ikke meget behageligt, da han hørte, at en anden Mand i Byen, »gamle Kyed«^{*)} i Forening med en Mand i Bramdrup, som jeg aldrig har kunnet faa at vide, hvad hedte, vilde købe hans Gaard, og der var jo saaledes den bedste Udsigt til, at han blev smidt paa Gaden, thi disse tvende Mænd vare bekjendte for at være meget rige. Paa Auktionsdagen ventede han hjemme, til han saa, »gamle Kyed« var reden efter Kolding til, saa drog han bagefter og indhentede ham paa Lundgaard Hede, mellem Starup Kirke og Dons Mølle. Her vare de ene to, han spurgte ham da først, om det virkelig var sandt, hvad Rygtet sagde, at han rejste for at købe hans Gaard, og da Kyed sagde ja hertil, prøvede han paa at overtale ham til at afstaa fra dette Forehavende og søgte at bevise ham, hvor stor Uret og Fortræd han gjorde ved at tage Fædrene-gaarden fra ham, og samtidig med, at han bad ham om at lade være med at overbyde ham, skjældte han ham ud, men intet nyttede, den gamle blev ved sit; derved var intet at gjøre. Da holdt Jakob Iversen pludselig sin Hest stille, trak et Stykke Reb op af Lommen og sagde til den gamle Mand: »Ja, enhver værger sig, som han kan! Vælg nu — enten rider

^{*)} På gården Egeland.

Du hjem og lader mig faa min Gaard uden at overbyde mig, eller ogsaa binder jeg Dig og skjuler Dig et Sted i Moserne herude paa Heden, til jeg kommer tilbage, thi jeg vil have min Gaard! Nu lidt hurtigt, hvad vælger Du?« — Kyed vendte sin Hest og red tilbage efter Starup By, men Jakob Iversen turde ikke stole paa ham, han fulgte i Afstand efter, til han fra Bakkerne syd for Kirken havde seet den gamle ride ind gennem Byledet. Saa vendte han Hesten, og i Karriere efter Kolding, saa hurtig han kunde op paa Slottet, fik sin Gaard opraaft, bød paa den og fik den som alt nævnt en Deel billigere, end hans Fader tidligere havde haft den. — Noget efter at han havde faaet Gaarden tilslaaet, kom Manden fra Bramdrup farende op paa Slottet, spurgte, om Jakob Iversens Gaard havde været udbudt, og da der svaredes ja, spurgte han, hvem der havde faaet den. Folk svarede lidt forundrede, at den havde han selv faaet — dette var som alt nævnt Reglen. — Saa begyndte han at bande og skjælde ud: nu havde den gamle Snøvl ventet forlænge, han kunde da ogsaa have taget hjemme fra i ordentlig Tid, nu havde han der gaaet og ventet efter ham saalænge. Dette hørte Jakob Iversen, og da han nok kunde tænke, at det var »gamle Kyed«, han mente, sagde han, at det var Synd og Uret at skjælde ham ud, thi Viljen hos ham var god nok, og saa fortalte han hele Historien. Folk hørte til, lo ad samme og beundrede Jakob Iversen for Snarraadighed.

Saa sad Jakob Iversen nu paa Gaarden som Selvejer. Stor Herlighed var der vel ikke herved; nu maatte han forrente 336 Rdl. 44 Sk. *) med 4 % =

*) nemlig foruden halvdelen af købesummen tillige halvdelen af hvad gården kostede mindre ved sidste auktion end ved første.

13 Rdl. 46 Sk., og Iver Andersens Landgilde havde været 4 Rdl. 52 Sk. Skatter, Tiender og øvrige Udgifter har vel ikke været mindre for Ejeren end for Fæsteren. Derfor vare Tiderne ogsaa ret trykkende for de ny Ejere, og de bleve jo endnu tungere i Begyndelsen af det næste Aarhundrede.

Jakob Iversens Hustru hed *Ane*, men hvor hun var fra, veed jeg ikke. *) Navnene Jakob og Ane har derfor været ret talrige i vor Familje.

Jens Ottesen Høyer var Præst her i Starup fra 1760 til 1772. Om ham fortælles det, at naar der var Meningsforskjæl mellem ham og nogen af hans Sognebørn, sendte han Bud efter dem, at han vilde tale med dem. De kom da med Præsten ind i hans Værelse. Præsten laasede Døren, og stolende dels paa sin fysiske Magt og dels paa den Respekt, Bønderne, maaske siden Katolicismens Dage, endnu nærrede for »vor Faer«, brugte han meget »slaaende« Grunde som Bevis, og Familjen hørte undertiden Skrig og Raab om Hjælp inde fra Værelset, men altid hed det: »Hi hi, vor Faer er ved at tale en Mand tilrette«. Folk kunde nok have en anden Mening end Præsten, før end de gik ind i Værelset, men vare som Regel gaaede over til Præstens Mening, naar de kom ud igjen.

Jakob Iversen var Nabo til Præsten, og om det var i denne Egenskab eller som Bymand, at der kom Bud efter ham, veed jeg ikke, men hans Tour kom ogsaa, »vor Faer« ønskede ogsaa at tale i Enrum med ham. Alt gik, som det plejede, kun med den lille Forskjæl, at da Døren igjen blev aabnet, havde Præsten skiftet Mening; for en Forandrings Skyld havde denne Gang Jakob Iversens Grunde været de mest slaaende.

*) Hun hed *Ane Andersdatter* og var fra Starup, blev gift med Jakob Iversen $\frac{25}{6}$ 1768 og døde $\frac{25}{6}$ 1826, 88 år gammel. Jakob Iversen døde $\frac{6}{2}$ 1819, 72 år gammel.

Præsten vilde aldrig siden tale med ham i et aflaaet Værelse, men ønskede helst at have Vidner paa Samtalen, og naar Bymændene havde noget at forhandle med »vor Faer« om, blev det altid Jakob Iversen, som skulde i Præstegaarden, han var ikke bange, og han havde altid saa let ved at komme overens med Præsten, hvad de andre Bymænd ikke saa godt kunde — maaske gjorde de fysiske Kræfter her Forskjællen.

Jakob Iversen var Sognefoged i en Aarrække, hvorlænge veed jeg ikke, men efter alt at dømme er han bleven det omkring 1780 *).

Tienden in Natura er bleven afløst temmelig tidlig her, efter alt at dømme først i Starup By, og 1798 har den daværende Sognepræst *From* søgt at faa Overenskomsten omstyrtet, men forgjæves. Her skjælder han ud paa Sognefoged Jakob Iversen som den Mand, der var Bøndernes Ordfører. Nu, over 100 Aar efter, er det helt morsomt at læse, hvad Præsten i den Andledning skriver i Liber Daticus **):

A^o 1798 Anmærkning i Andledning af Tiende Foreningen med følgende Byer: Starup, Fridsted, Boerlev, imod dene Forening, især hvad den første Bye angaaer, sadte ieg mig meget, paa Grund af, at her ingen virkelig Vacance var, da ieg tiltraadte Embedet, som herved gjør Forandring, endnu mere da ieg af det Kongl Danske Cancellie var indbudet som Overværende ved dene Forretning; Min Paa-stand var neml.: at Starup burde give $\frac{1}{2}$ skp Byg mere pr. Td. Hartkorn, som ieg meente Deres Eien-

*) Han blev det dog først i slutningen af 1797.

**) Jeg gengir præstens skrivelse ord- og bogstavret, som den findes i »Øster Starup—Vester Nebel Pastorats Liber daticus 1766—99« (Landsarkivet for Nørrejylland). Iver Bergs gengivelse er nemlig ikke helt korrekt, han har læst enkelte ord forkert, sprunget over nogle, samt næsten helt igennem brugt sin egen retskrivning.

domme kunde taale, men Sognefogden paa den Tid Jacob Iversen (einer feluur) førde Ordet, og efter alt maatte ieg formode, at Veyen for den i Forveyen var giort banet; tillod Helfried, da Stiftamtmand, mig ikke at fremføre det mindste, dog lod ieg mig ikke stække, men talte Sandheden uforfærdet og rask. Min Provst Hr. Petersen i Colding samtykkede min Paastand og uagtet han ikke underskrev Forretningen uden paa foranførte Vilkaar[!] Ieg indgav min Besværing til Cancelliet med fornøden Anbefaling af Vedkommende saavel Provsten, men alt dette uagtet blev Tingen dog saaledes, som Helfried ville have det. Dene meget dume Udflugt brugte Helfried, da ieg taledede med ham: Deres Fader, Amtsforvalter From og ieg er meget gode Venner, Collegierne er derom underrettet, føier ieg nu hans Søn, da beskyldes ieg for Partiskhed; ieg kan da umulig giøre det. — Hellere havde ieg seet, at Pilatus og Herodes havde været dødelige Fiender. Dog, mine kiære Eftermænd, ieg faar ved dene Forening mere end min Formand Hr. Bytzov, fik pr. Td. Hartkorn. Vi har ingen videre Tab deraf end lidt Fourage, som vi tabe, men er Bonden paa den anden Side ikke nærmest til den. Bryd din Hede, dyrk din Jord vel, benyt dig i Natura af Aagaard og Hesselballe Korn Tien-der, du vil da ikke savne de andre Byer, da de alle Tider for det meste har været accorderet bort.

Som man seer, har Jakob Iversen igjen der været paa Spil med Præsten. Min Moder fortalte om en Præst — jeg tror nok, det var From, thi jeg synes at erindre, hun sagde, han hed From, men var det

ikke — som regnede Tienden forkert, hvorved han fik meget mere, end han skulde have, idet han tog andre Priser end efter Kapitelstaxt. Bønderne kunde som Regel ikke regne, men det kunde Jakob Iversen, og han var heller ikke bange for at sige dette. Da han talte til Præsten herom, sagde denne først: »Nej, det passer ikke!« men da saa Jakob Iversen sagde: »Lad os en Gang regne efter!« saa blev Præsten bange og tilbød ham at dele Fortjenesten, dersom han vilde tie stille. Hertil svarede Jakob Iversen: »Nej, jeg vil betale, hvad jeg skal, men heller ikke mere, og jeg vil ikke berige mig ved at snyde mine Naboer.« Sagen endte med, at Præsten maatte regne om igjen.

Vistnok ved Aaret 1808 eller 09 kjøbte han i Forening med daværende Sognepræst *L. M. Lund* og en Mand, som hedte *Voigt* og havde været Underofficer og maaske Degn, Kirken. De beholdt dog kun samme i ca. 1 Aar, da de overdrog den til Sognet og tjente 100 Rdl. paa denne Handel. Der findes endnu ved Kirkens Regnskabsprotokol Rester af en Liste over, hvad enhver Lodsejer har at betale dem af disse 100 Rdl. Disse 3 Mænd havde forøvrigt ikke Skjøde paa Kirken. Det er bleven mig fortalt, at Sognemændene havde indledet Handel med Kirkeejeren, men de kunde ikke indbyrdes blive enige, saa der ingen Handel kunde blive. Herover blev Tiendeejeren vred og sagde, at nu maatte de ikke faa Kirken, selv om de bleve enige og vilde give ham, hvad han forlangte. Saa var det, at disse 3 Mænd kjøbte samme og beholdt den, til Sognet blev enig om at overtage samme.*)

*) Det var i 1801, at Kirken blev købt, så den tredje mand kan ikke have været *L. M. Lund*, der først kom til Starup 1808. *Voigt* var ikke degn, men skoleholder i Starup.

Kongetienden blev forøvrigt indkjøbt omtrent ved samme Tid, men hvorledes dette foregik, veed jeg ikke *).

Min Moder har ofte fortalt mig, at hendes Moder fortalte om, at der gik Folk omkring, som skar Halsen over paa alt Kvæget, og saa blev det kjørt ud i Marken og begravet. »Du kan tro, det var strængt«, sagde hun, »Jakob Iversen havde mange Børn, og de vare smaa; de maatte staa og se paa, at Kvæget blev slagtet og slæbt ud af Kostalden. Mælken løb af Yveret paa Køerne, og Børnene græd for Mælk.« Jeg tror, at det maa være Erindringer om Kvægpesten, som vistnok i 1774 rasede her i Koldinghus Amt.**) Jakob Iversen drog op i »Nørlandet« — hvad hermed menes, veed jeg ikke — og købte 4 Køer, som han havde bygget et Hus til inde i Skoven, da han ej maatte have dem i sit Hjem, og al Fourage til dem bar han paa Ryggen ud til dem, naar han 2 Gange daglig gik derud for at fodre. Blandt disse 4 Køer skal der have været en »blaaskimlet«, og endnu den Dag i Dag findes der blaaskimlede Køer i Besætningen; min Moder paastod altid, at de nedstammede fra denne Ko. — Huset stod i 100 Aar; det blev nedbrudt omtrent 1870, da min Fader solgte Marken; nu hører Jorden til »Bøgeskov«.

Jakob Iversen maa efter de Fortællinger, der gaar om ham i Familjen, trods den mærkelige Maade, han

*) I marginen af optegnelserne har Ivar Berg senere føjet til: Jeg har nu mellem gamle Papirer fundet Skjøde paa Kongetienden af 16. April [1768], læst paa Jerlev og Slaugs Herreders Ting 10. [skal være 11.] Maj 1773 fra Kammerraad Richter i Fredericia til nogle Mænd af hver By i Starup Sogn, iblandt disse Jakob Iversen.

**) Kvægpesten hærgede landet i årene 1745—51 og bortrev da over 2 mill. stk. kvæg. 1762—63 rasede den igen og skal ha medført et tab af ¼ mill. stk. kvæg. Den blev først overvundet 1781, men optrådte i de mellemiggende år mere spredt (se Falbe Hansen og Scharling: Danmarks Statistik II. side 104).

fik Gaarden paa, og trods, eller maaske netop paa Grund heraf, hans Slagsmaal med Præsten Høyer, have været en ærlig og sandhedskærlig Mand, der stod paa sin Ret, forsvarede sin Ret og Frihed, med Næverne om det tiltrængtes, men ogsaa vilde yde Andre Retfærdighed og ikke havde Lyst til at berige sig paa sine Medborgeres Bekostning paa en mindre hæderlig Maade. Ligesom han tvang Præsten til at regne Tjenden om, saaledes fortælles der ogsaa, at da Skoven blev udskiftet, tilbød den Landmaaler, som forestod Udskiftningen, ham et større Stykke Skov, end han egentlig kunde tilkomme, og at faa samme paa en heldig beliggende Plads af god Bonitet. Jakob Iversen viste sig senere som en Elsker af Skoven, og skjønt Prisen herfor kunde synes lav, 2 Træer, som Landmaaleren selv udpegede, saa var dog Jakob Iversens Svar: »Giv mig mit Stykke Skov af den Størrelse, den Beskaffenhed og paa den Plads, som jeg tilkommer; mere forlanger jeg ikke, og mere og andet vil jeg ikke have, men det forlanger jeg ogsaa, og det maa Du endelig ikke tro, jeg vil give Dig særlig Vederlag for!«

Som før nævnt var han en Skovelsker, han gik, særlig som ældre Mand, inde i Skoven mange Dage uden at komme hjem til Middag. Han havde 1 Stige, 1 Øxe, 1 lille Saug og en Spade staaende inde i Skoven omtrent al Tid. »Skoven den groer, mens vi sover«, var hans Valgsprog.

Som alt nævnt tyder alt, hvad jeg har hørt om ham, paa, at han var en hæderlig og ærlig Mand i sin vistnok den Gang temmelig fremskudte Stilling. Han blev heller aldrig, trods at han i en kort Tid havde været Ejer af baade Kirke- og Kongetjenden, nogen rig Mand. Han kunde sikkert have været det,

dersom han havde beholdt disse Tiender og seet mere paa egen Fordel end paa det Heles Vel. Det Hele var i disse Dage »Bylauget«, højt regnet Sognet.

3. Om Jakob Iversens børn.

Jakob Iversen havde 7 Børn, 6 Døttre og 1 Søn, som alle bleve gifte, nemlig

1. Else, døbt 5. Januar 1769
2. Maren, - 13. December 1772
3. Mette, - 5. Juni 1775
3. Iver, - 26. Oktober 1777
5. Anna, - 21. April 1780
6. Karen, - 9. Juni 1783
7. Kirsten, - 18. Juni 1786.

1. *Else* blev gift med *Peder Thomsen* i Brakker*). Deres Gaard ejedes for nogle faa Aar siden af hendes Søns Børn, Brødrene Jakobsen, som solgte Gaarden til Anton Kruse.

2. *Maren* blev vistnok gift til Rugsted**), men hendes Børn ere alle døde. En Dattersøn af hende, som var Smed, døde i Begyndelsen af 50erne i Vejle, jeg kan kun dunkelt huske ham; vi kaldte ham *Peder Smed*, han var den sidste af den Familje.

3. *Mette* var gift 2 Gange***); hendes første Mand hedte, saavidt jeg veed, Jens, kaldet *Jens Møller*, og

*) *Peder Thomsen* var hendes anden mand. Hun var først gift med monsieur *Anders Andersen*, der nok i sine unge dage skal have været kaperkaptajn. Med sin anden mand havde hun 8 børn, af hvilke sønnen *Jakob Pedersen* fik gården, en datter, *Ane*, blev gift med *Anton Meyer* i Brakker og er mor til *Christen Meyer* i Ågård, den yngste datter, *Mette Katrine*, er død for få år siden; hun gik omkring og liggede.

**) med en mand ved navn *Jesper Thomsen*.

***) Hun var gift 3 gange. Første gang med *Jens Christensen Møller*, og efter hans død med *Grejs Hansen* fra Bjært, men dette ægteskab opløstes, inden et år var gået.

ejede den Gaard, som nu ejes af Hans P. Jakobsen paa Starup Søndermark*). Manden døde tidlig, og Enken maatte sælge Gaarden. Hun fik kun lidt mere for den, end Gjælden var, og dette gik nok for det meste tabt ved, at Kjøberen gik fra Gaarden. Det var i den daarlige Tid omkring ved Statsbankerotten, da gik det jo mange Landmænd paa den Maade. Mette blev anden [tredje] Gang gift med Smed *Jørgen Kristoffersen*; han var vist ingen rigtig flittig Mand og havde nok samme Fejl som mange andre, maaske de fleste Mænd paa den Tid: han havde Flasken lovlige kjær, i al Fald gik det tilbage for ham**).

Jakob Iversen byggede et lille Hus til dem i Nørreskoven, hvor de havde Fribolig og Have; her boede de i ca. 10 Aar. Efter at Skoven var solgt til Johan Bertelsen paa Egeland flyttede de til et Hus i Varmkjær, som Bertelsen ejede; her døde hun 1855 eller 56.

Der var ingen Børn i andet Ægteskab; i første Ægteskab havde hun en Datter *Maren*, som blev gift med en Sømand ved Navn *Zakarias*. De boede ved Vinding Land, havde kun en Datter, *Mette Marie*, og arbejdede sig op til jævn Velstand. *Zakarias* var Fisker og Lods. Datteren blev gift med Sømand *Kristian Dahl*, var velstaaende og havde mange Børn. Et af dem er gift med Skipper *Peter Petersen* i Strand-

*) Omkring 1810 solgte de denne gård og købte i stedet for »Lildalhus» på Ågård mark.

**) Om Jørgen Kristoffersen — Jørgen huha, som han kaldtes — går der mange historier. Når han var fuld, kaldte han altid sin hustru meget højtideligt: Mette Jakobsdatter. »Stat op, Mette Jakobsdatter, og luk op for Kristoffersen!» var hans stadige råb ved vinduet, når han kom hjem sent om natten. En aften kom han i et øsende regnvejr hjem fra Vejle. »Har du fået fårene ind, Mette Jakobsdatter?» spurgte han. — »Nej, jeg har ikke, jeg syntes ikke, det var vejr at komme ud i, men nu kan du jo hente dem, for du er jo våd alligevel.» — Uden at sige noget gik Jørgen huha ud til brønden, hentede en spand vand, slog det over hodet på sin hustru og sagde: »Så, nu kan du selv gå, Mette Jakobsdatter, for nu er du også våd.«

huse, Resten af Børnene bor vistnok langs Vejle Fjord, men jeg kjender dem ikke.

4. Sønnen *Iver Jakobsen* fik først Gaarden i 1814 eller 15*), da Faderen Jakob Iversen var bleven gammel og svag. Han var da ugift, men da han i 1815 skulde giftes med *Jens Bergs* Enke i Starup, overdrog han Gaarden til sin yngste Søster, Kirsten.

5. *Anna* kjender jeg ikke meget til. Hendes Mand, tror jeg nok, hedte eller kaldtes *Hans Husmand*. Hvor de boede, veed jeg heller ikke, jeg veed kun, at hun vist døde i en temmelig ung Alder**) og efterlod 3 Døttre og 1 Søn. Døttrene bleve gifte og bosiddende her i Egnen.

En blev gift med *Jens Jensen* i Egtved; hendes Børn ere nu alle døde paa 1 nær, Gaardejer *Søren Peter Jensen* i Egholt, og Børnebørnene ligeledes; kun fornævnte *Søren Peter Jensens* Datter, der er gift med Gaardejer *Hans Jensen*, V. Nebel, er i Live og har mange Børn***).

En anden Datter blev gift med Husmand *Iver Kristiansen* paa Fredsted Mark. Paa 2 nær ere alle hendes mange Børn døde, de fleste ugifte i ung Alder, 3 gifte uden at efterlade sig Børn, og saavidt mig bekendt har kun 1 Søn, *Kristian Iversen* paa Jordrup Mark, Børn.

Det yngste af hendes [Anna Jakobsdatters] Børn, Datteren *Ane*, blev gift med Bygmester *Niels Andersen*, ogsaa kaldet *Niels Snedker*, og boede paa Fredsted Mark. Af hendes mange Børn blev den ældste Arkitekt og var hendes Stolthed; han døde ugift i 1871. Den dygtigste af dem alle var Bygmester *Mikkel Nielsen*;

*) Han fik gården til nytår 1808.

**) Hun døde 1840, 60 år gl. De boede på Starup mark som husfolk.

***) Der er flere børn levende af Søren Peter Jensens end hende.

han har bygget mit Stuehus, Præsteboligen i Aagaard m. m.; han bor i Jerlev og er barnløs. Foruden ham lever endnu en Broder ved Navn *Martin*, som har mange Børn; ellers ere alle hendes Børn døde.

Broderen *John* blev Skrædder og kom som Soldat til Kjøbenhavn, var med i Krigen 1848—50, blev i Kjøbenhavn efter Krigen og blev gift derovre, kom nogle Aar efter herover og boede paa Fredsted Mark, rejste igjen til Kjøbenhavn og døde omkring ved 1860, vistnok som en meget forfalden Mand. Jeg var kun en Dreng, da han havde Ophold her, men tror at have forstaaet saa meget, at Familien fik ham herover for at prøve paa at faa ham ud af de daarlige Forhold. Forsøget mislykkedes; maaske havde Konen ogsaa sine Fejl, jeg ved det ikke. Saavidt mig bekjendt ere hans Børn døde, i al Fald ere alle Spor af Familien tabte.

6. *Karen* blev gift med en Mand, Skrædder af Haandværk, ved Navn *Lars Pedersen Galskiøt*. Han fik som Medgift 1 Mark, som han senere solgte til Lærer *Mikkelsen* (den ejes nu af *Søren Bertelsen*) og flyttede til Revsgaard i Egtved Sogn, hvor Familien endnu boer. Han kaldtes i daglig Tale *Lars Skrædder*, var alle sine Dage en farende Svend og staar for min Barndoms Erindring som en pudsig og morsom Skikkelse, altid glad og fornøjet, altid hilst rigtig hjertelig Velkommen af os Børn, maaske ikke altid fuldt saameget af vore Forældre. Om ham haaber jeg senere at fortælle. Han var en Fortæller i stor Stil, kjendte alle Slægtskabsforhold og saare meget andet. Havde jeg blot haft ham nu, kunde disse Optegnelser have blevet bedre og fyldigere; meget af hvad jeg veed, stammer egentlig fra ham. Ofte siger endnu ældre Folk, naar der tales om Fortiden: »Ja, nu mangler vi *Lars*

Skrædder«. Af hans mange Børn og Børnebørn kjender jeg ikke ret mange; den, som har gjort sit Navn mest bekjendt, er hans Dattersøn, *Sagfører J. L. Hansen* i Kolding.

7. *Kirsten* fik som alt nævnt Fødegaarden af Broderen, rigtignok kun en Deel af samme, idet Iver Jakobsen beholdt 2 Marker, Giel og P. Jensens Toft, som senere ere bortbyttede med Ruggaden og Engemad, der hørte til Egeland. Hun blev 1816 gift med *Laurs Nielsen* af Vilstrup.

Angaaende hans Slægt veed jeg ikke synderligt. Jeg veed kun, at han havde en Broder, som hedte *Hans Nielsen*, der fik Fødegaarden og var en bekjendt og anerkjendt Mand der paa Egnen; hans Søn Niels fik Gaarden efter ham, blev forfalden og døde i en forholdsvis ung Alder; senere er Gaarden bleven solgt og udflyttet fra Byen. En anden Broder hedte *Michael Nielsen*, han studerede Theologi, blev Bestyrer af Borgerdydskolen paa Christianshavn og fik Titel af Professor. Han laante i de trange Tider sin Broder her i Starup Penge og var vistnok den, der hjalp ham til at overstaa de strænge Tider, som det var, fra han blev gift i 1816 til hans Død i 1825.

Laurs Nielsen og *Kirsten* havde 3 Børn: Datteren *Ane* (om hvem senere) og Sønnerne *Niels* og *Jakob*. *Niels* døde som Soldat i Kjøbenhavn, vistnok 1842, og *Jakob* blev Soldat i 1849, var Artillerist og som saadan ved de faste Batterier i Fredericia under hele Belejringen, købte i 1850 en Gaard i Jordrup, handlede saa med den og andre Jordejendomme og tjente vistnok helt godt herved. I 1855 eller 56 købte han en Gaard i V. Vamdrup, den beholdt han og giftede sig i 1857 med *Cecilie Skousen* fra Bastrup, efterlod sig 6 Børn og døde 1875 efter aarelang Svaghed og efter næsten at have mistet hele sin Kraft, aandelig

saavel som legemlig. Han antog Navnet *Thuesen*, som var et Navn, hans Fader havde været nævnt med uden at være døbt samme, hvad vistnok har været temmelig almindelig flere Steder. — Det gjælder f. Ex. Navnet »*Fischer*«, som stammer her fra Starup. Min Moder har fortalt, at naar Børnene bleve uenige med Familien Fischers Børn, vidste de intet værre Skjældsord at sige end »*Fisker*«. Næppe 20 Aar efter antog hele Familien Navnet, og dette blev da anset for meget fint.*)

Laur Nielsen døde 1825, og Kirsten giftede sig 2. Gang, med *Thomas Jensen* fra Tholstrup, ogsaa kaldet *Thomas Lundmand***). Frugten af dette Ægteskab var en Søn *Laurits Thomsen*, ogsaa han antog senere Navnet *Thuesen*. Han blev i 1858 gift med Enken *Sara* i Alminde, fik 3 Døttre, blev efter faa Aars Ægteskab sindssyg og døde paa Sindssygeanstalten ved Aarhus omkring 1871. Hans ældste Datter, *Kirstine*, fik Gaarden og blev gift med *Iver Koed*, som solgte Gaarden og flyttede til Mosevraa; hun døde 1900. Næstældste Datter, *Marie*, bor i V. Nebel som Enke efter *Henrik Juncker Jespersen*, med hvem hun var gift et Par Aar. Yngste Datter, *Dinessine*, gift med *Hans Peter Hansen*, kaldet Peter Pallesen, bor paa Almind Mark.

4. Om slægten Berg.

Som alt nævnt blev Iver Jakobsen i 1816 gift med Jens Bergs Enke i Starup, *Maren Pedersdatter****). Hun

*) Navnet »*Fischer*« er dog ikke et i den tid påtaget navn, som Ivar Berg synes at mene. Allerede 1739 bruger slægten det. Det er sikkert udtaleformen »*Fisker*«, børnene har været forbitrede over, en udtaleform, som dog bruges almindelig endnu til navnet.

**) Om ham går der mange historier. Han var aftægtsmand i 25 år og giftede sig i denne stilling ikke mindre end 3 gange. Han slog mangt et slag sammen med gamle Hans Daugård og »æ gammel Fisker«.

***) Hun hed Maren Jensdatter og var en datterdatter af den nedenfor nævnte Christen Pedersen.

tilhørte ogsaa en gammel Slægt, som havde boet der paa Gaarden i en meget lang Aarrække. Paa et gammelt Sølvbæger, som findes der i Gaarden, staar skrevet, at dette blev stjaalet fra *Christen Pedersen*. Indskriften lyder saaledes:

Jeg blev vel staalen bort,
fra C: Pedersen,
men Jeg Kom i hans port,
fra tyvens haand igien,
1738.

Efter Sagnet blev det »vist igjen« og af Tyven hentesat paa en gammel Vogn, der stod i Porten.

Den nævnte Christen Pedersen var Maren Pedersdatters Bedstefader; han boede paa den sydvestligste Gaard i Byen, og denne kaldtes efter Sagnet »Ødegaard«, fordi den, rimeligvis efter Svenskekrigen, havde ligget øde i en længere Aarrække.

Maren havde en Broder, *Christen Bødker* kaldet, sandsynligvis fordi han havde lært Bødkerhaandværket; han blev i 1798, da han var 22 Aar, udtagen til Soldat og maatte saa blive i Tjenesten til Krigens Ende i 1814*). Han blev gift med Degnen Voigts Enke, og da hun døde, gav han den ham tilhørende Ejendom til Søsteren, imod at hun skulde forsørge ham for Livstid, og saaledes kom Voigts mange efterladte Papirer i Familjens Eje. Han giftede sig dog igjen med en Enkekone, blev igjen Enkemand og gjorde

*) Kirkebogen udviser, at han er født 1770, så han må have været 28 år, da han kom ind. Han var med på Anholt i 1811, da Danskerne vilde tilbageerobre denne ø fra Englænderne. Dette mislykkedes som bekendt, og hvis mange af de danske soldater har været af Christen bødkers slags, var det ikke så underligt, ti han fortalte selv således om sin deltagelse: »Så skør di dør å krown skårr i skårr, å så løv a mi vej å gjæmt mæ onner en stjænkist. Dær sar a i trej daww, å da a kom ur, war a rigtig ur-ædt.« (Så skød de, død og krone, skud i skud, og så løb jeg min vej og gemte mig under en stenkiste. Der sad jeg i tre dage, og da jeg kom ud, var jeg rigtig ud-ædt d. v. s. sulten, udhungret.)

samme Handel 2. Gang med Søsteren og døde endelig barnløs.

En Søster af Maren blev gift i Lille Lihme; hun havde flere Børn; kun 1 Søn ved Navn *Hans Jørgensen* har jeg kjendt, han blev gift med Marens yngste Datter, og desuden veed jeg, at hun har haft en Søn, der var Hjuler og boede i Kjørup, Tamdrup Sogn ved Horsens. Min Fader har fortalt, at han som ungt Menneske i Forening med Hans Jørgensen gik fra Starup og til Kjørup.

Maren Pedersdatter tjente som Stuepige paa Phønixborg — vist hos *Busch* — og samme Sted var *Jens Berg* Forvalter. Disse to unge Mennesker bleve »gode Venner«, og da hun kunde faa Fødegaarden hjemme i Starup, blev Partiet anseet for passende, og de bleve gifte.

Angaaende forannævnte Jens Berg har jeg ikke ret meget at oplyse. Jens Hansen Berg var født paa Als, saavidt jeg husker i Tandslet Sogn, men efter indhentede Oplysninger er Familjen uddød derovre. Gaarden er vistnok for ca. 50 Aar siden gaaet over til en anden Familie, og det har ikke været mig muligt at opspore nogen af Slægten, som endnu boede paa Øen. Derimod havde han 2 Brødre paa Fyen, den Ene ejede Lindved Mølle, som for faa Aar siden blev solgt af en Enkefru Berg, og det stod da at læse i Aviserne, at Møllen i over 100 Aar havde været i Familien Bergs Eje. En anden Broder ejede Hundrupgaard ved Odense. For et Par Aar siden solgte Justitsraad Berg Gaarden; han lever endnu i Odense som Direktør for Kreditforeningen paa Fyen. Hans Søster blev gift med Landinspektør *Hempel* i Odense, og hendes Søn er nu praktiserende Læge i Kolding.

Jens Berg og Maren havde følgende Børn:

1. *Maren*, gift med *Poul Pedersen* paa Venborg i Brakker. De havde 4 Sønner. 1. *Peder Poulsen*, som efter Faderen fik Gaarden Venborg; den solgte han i 1865 og købte Prøvegaarden ved Vonsild, blev en ret velstaaende Mand, men ved Kautionsforpligtelser tabte han al sin Formue og døde som en fattig og hjemløs Mand 1899 uden at efterlade sig Børn. — 2. *Johan Kyed Poulsen* blev opdraget hos Bedstemoderen i Starup, hvor han var til han i 1863 blev gift og da blev Ejer af Bedstemoderens Aftægtssted; han døde 1895 og efterlod sig 2 Børn, af hvilke Sønnen *Bertel Poulsen* døde et Aarstid efter ugift, og Datteren *Inger*, en stakkels tunghør Pige, endnu lever. — 3. *Bertel Poulsen* faldt den 18. April 1864 paa Dybbøl. — 4. *Iver* døde i 1862 i en ung Alder og ugift.

2. *Jens Berg* blev hurtig meget svag og døde i en forholdsvis ung Alder og ugift.

3. *Ane Margrethe Berg*, gift med *Peder Steffensen*. Han handlede en Deel med Ejendomme og boede i den Tid, jeg kan erindre ham, i Jordrup, hvor han døde, vistnok 1856 eller 57. Enken flyttede senere næsten hvert Aar, var urolig og utilfreds næsten med alt og alle; hun døde 1863 uden at efterlade sig Børn.

4. *Hans Berg* levede hos Moderen, saalænge hun levede og senere paa Fødegaarden. Han var ikke fuldstændig normal i aandelig Henseende, en lille, godmodig, smaasnakkende Mand, der helst gik og talte med os Børn, kunde vist heller ikke legemligt udrette synderligt.

5. *Ane Kirstine Berg* blev gift med Fætteren *Hans Jørgensen*, og efter Moderens Død i 1846 overtog hun Aftægtsstedet som Ejendom; hun døde 1862, og efter hendes Død gav hendes Mand Stedet til *Johan Kyed Poulsen*.

6. *Peder Berg*, født den 14. December 1810, blev 1841 gift med *Peder Fredstedts Datter Maren*, og disse overtog da Gaarden. Af deres 7 Børn ere de 5 døde ugifte. Den ældste Datter, *Maren*, er gift med *Hans Jørgen Jakobsen*, og den yngste, *Kristiane*, er ugift og boer hos dem. — 1880 afstod *Peder Berg* Gaarden til sin Søn *Peder Michael Berg*, men da denne døde 5 Aar efter, maatte *Peder Berg* overtage den igjen. I 1891 bortforpagtede han den til Svigersønnen *Hans Jørgen Jakobsen* og testamenterede den samtidig til dennes Børn efter sin Død. *Peder Berg* døde i Foraaet 1899, 88½ Aar gammel, og hans Hustru døde Aaret efter.

5. Om Jakob Berg.

Efter *Jens Hansen Bergs* Død i 1815 giftede hans Enke sig som førnævnt med *Iver Jakobsen*. Deres eneste Barn var *Jakob Iversen (Berg)*, født den 6. Juni 1817. Han nød ingen anden Undervisning end den, *Byens Almueskole* bød paa, men han havde et hurtigt Nemme og lærte ret godt de faa Fag, som Skolen havde, nemlig: Religion, som væsentlig lærtes uden ad, *Indenadslæsning* i *Hjorths »den danske Børneven«*,* samt *Regning* og *Skrivning*. Flere Fag var der ikke, men mærkelig nok, *Læselysten* hos ham blev vakt, og den varede hele Livet ud. I Hjemmet fandt han flere af hans Faders og *Bedstefaders* Bøger, som desværre forsvandt, da hans Moder døde, idet hans Halvsøskende, og da særlig *Halvbroderen*, som fik Gaarden, ingen Interesse havde for disse Ting. Saaledes omtalte

*) *Hjorths »den danske Børneven«* udkom først i 1839, så den kan *Jakob Berg* ikke have læst i skolen. Snarere har det været *Birchs »Naturen Mennesket og Borgeren«*.

han i sine sidste Leveaar ofte Vedels »Hundredviser-bog«, som han havde læst flere Gange og i Aarevis havde haft i sit Væрге, men som Moderen tog med sig paa Aftægt, og Tristans Historie. Disse to Bøger ere de eneste, jeg bestemt erindrer, han fra den Tid omtalte, og som han meget beklagede vare tabte.

Da Jakob Berg naaede 22 Aars Alderen, maatte han paa Session, og hans Moder havde bestemt, at saafremt han blev udskreven, skulde der stilles for ham, men han trak Frilod. Han blev udtagen til Kyradseer, men fik bagefter at høre, at det var Hestegarder, hvad Folk den Gang med Rette var meget bange for, da Tjenestetiden var 8 Aar. Man vilde dog ikke lade ham spille sammen med de øvrige som vare paa Sessionen, men han maatte trække Lod selvanden, og han fortalte senere herom saaledes: Amtmanden paa den Tid hedte *Hoppe* og var ingen afholdt Mand, og der var Mistillid til ham. Saaledes var man ikke sikker paa at blive behandlet helt ærligt, særlig i saadanne Tilfælde, og da min Fader havde trukket sit Nr. (som ældst trak han først), stod Amtmanden tilrede og sagde: »Kom saa med det!« Fader svarede: »Ja, naar jeg har set det«, hvortil Amtmanden svarede: »Hvad nytter det, Du ser det, Du kan vel ikke læse det?« — »Det haaber jeg«, svarede Fader, aabnede det og sagde: »Jo, jeg kan, for her staar meget tydeligt »Frilod«, hvorefter han leverede det til Amtmanden med den Bemærkning, at nu kunde han se efter, om det ikke var læst rigtigt.

Da Peder Berg i 1841 overtog Gaarden, flyttede Moderen paa Aftægt og boede sammen med den yngste Datter, Ane Kirstine, i en lille Ejendom tæt ved Starup Kirke, men Jakob Berg blev hos Halvbroderen, indtil han den 6. Oktober 1846 havde Bryllup med

sin Kousine, *Ane Laursdatter* (se Side 20), og overtog hendes Fødegaard.

Der gik forud for samme Overtagelse af Gaarden mange Raadslagninger i Familien. Broderen Peder Berg syntes, det var umuligt, at han kunde have al den Gæld paa Gaarden og saa forsørge Svigerforældrene, som skulde have en meget stor Aftægt, men hans Svoger Peder Steffensen sagde: »Tag Du Gaarden, og prøv Din Lykke! Kan Du ikke, kan Du jo sælge, men Du skal love mig, at kan Du ikke selv klare Dig, saa kommer Du til mig og laaner ingen andre Steder, saa skal jeg nok hjælpe Dig — ogsaa til at faa solgt, om fornødent gjøres«. Paa hans Raad tog Jakob Berg imod Gaarden, og han kom ikke til at behøve Svogerens Hjælp. Denne kom gerne i Besøg omkring de Tider, da han af Erfaring vidste, at det kneb med Penge, og spurgte saa: »Naa hvordan gaar det?« og glad kunde Fader svare: »Endnu kan jeg klare mig!«

I Foraaret 1847 flyttede Gaardejer *Niels Fischer* fra Starup til Højgaard i Aagaard; han solgte og udstykkede Gaarden her i Starup, af hvilken Grund Bygningerne skulde nedbrydes. Til denne Ejendom hørte en lille Toft paa ca. 1½ Td. Land, som laa ind i Faders Mark, den købte han. Og da Faders Bygninger vare gamle og skrøbelige, byttede han Bygninger med Fischer, idet dennes Huse, og da særlig Stuehus og Lade, vare betydelig bedre. Faders Bygninger bleve da nedbrudte, og han flyttede om i Fischers Gaard. Flyttet var ikke ret langt, idet der kun var tre Alen mellem Gaardene.

I 1851 blev Jakob Berg meget syg, det viste sig at være Gigtfeber; han laa lang Tid bevidstløs hen, og alle troede, at Døden var sikker, men hans gode

Natur sejrede, han stod op igen, men sit gamle Helbred fik han aldrig.

Samme Aar blev han valgt til Medlem af Sogneforstanderskabet, og da Formanden, Sognepræst *Theilade* i Foraaret 1855 blev meget syg, blev Jakob Berg Formand. Han var den første Bonde, som her i Sognet beklædte denne Stilling, før havde det altid været Sognepræsten, som havde været Formand,*) sandsynligvis fordi Bønderne ikke kunde, de fleste kunde vistnok næppe regne eller skrive. Den 1. Januar 1856 gik han ud af Sogneforstanderskabet.

Nu var der en Periode paa ca. 10 Aar, hvori han egentlig ingen offentlige Bestillinger havde, naar undtages, at han i nogle Aar var Kirkeværge. Derimod havde han flere private Bestillinger. Han var saaledes i flere Aar Værge for Maren Kongsted, en fraskilt Kone paa Starup Søndermark. Hun havde solgt Gaarden og skulde leve af den Aftægt, Køberen skulde yde hende, men om sammes Ydelse var altid megen Strid. Gaardens Ejer hed Søren Pedersen, ogsaa kaldet Søren Svoger. Han og hans Hustru vare stridige Folk, og efterat først Jens Henriksen paa Skovgaard havde været Mares Værge i flere Aar og ikke været istand til at klare Stillingen, var det, at min Fader af Øvrigheden blev udnævnt til Bestillingen. Han havde megen Ærgrelse og megen Ulejlighed heraf, og jeg kan som Barn godt huske fra den Tid, hvormeget han maatte døje. Maaske var det af den Grund, at min Fader senere hadede Aftægtsforhold og senere hen i Tiden aldrig selv vilde paa Aftægt. Dette Had vedkender jeg mig at have arvet. Efter at han havde ført og vundet flere Processer angaaende disse Aftægtsforhold,

*) Gårdejer L. Fredsted i Hesselballe havde dog været formand i årene 1842-46.

kom, da hans Tid var udløbet, saavel Aftægtskonen som Gaardens Ejer og bad ham blive ved at være Værge. Konen sagde: »Bliv, saa gaar det nok, thi Dig er han bange for; Du vinder jo altid, naar vi har haft Sag, før tabte jeg, og nu faar jeg min Aftægt«. Yderen sagde: »Bliv ved, thi Du kan tale den fjollede gamle Kone til Rette, Dig tror hun paa. Faar vi nu igen en ny Værge, begynder Spillet forfra. Saalænge Du er Værge, bryder jeg mig ikke om, hvad hun gaar og fortæller, thi jeg veed, Du taler altid med mig, førend Du handler, og det har jo vist sig, at vi kan godt komme ud af det med hinanden«. — Min Fader gav efter og vedblev at være hendes Værge, saalænge hun levede, og i mange Aar gik det nu helt fredeligt og roligt. Han kunde nu altid dæmpe alle Stridigheder med den Trudsel, at saa vilde han ikke mere.

I 1857 kom en ny Ordning paa Vurdering af Landbygninger til Brandforsikring, idet Sogneforstanderskabet valgte 3 Mænd, og af disse tre valgte Branddirektøren den ene som Formand. Her i Kommunen valgtes Poul Jensen, Gaardejer i Nebel, Jens Chr. Lykke, Gaardejer i Brakker, og Jakob Berg. Sidstnævnte blev Formand og var det, indtil han i 1874 nægtede at tage mod Genvalg paa Grund af Svaghed.

Den 1. Januar 1867 afgik J. W. Bertelsen paa Ege-land som Sognefoged og Lægdsmand, og min Fader blev udnævnt til hans Eftermand i begge Bestillinger. Sognet var paa den Tid delt i 2 Lægd, men i 1868 blev efter den ny Hærlovs Ikrafttræden Lægderne om-lagte, og Starup Sogn blev da kun 1 Lægd. Hertil skal jeg bemærke, at i flere Aar havde Bertelsen talt om, at han vilde frasige sig Bestillingen som Sognefoged, og Herredsfogden havde strax udtalt, at saa kunde han faa Jakob Berg, og til Fader havde han sagt:

»De behøver ikke at tænke paa at slippe fri; her er intet Valg«. Rigtignok gjorde den daværende Formand for Sogneforstanderskabet, Niels Fischer paa Højgaard, en Del Indsigelse og Vrøvl. Han foreslog Sognet delt, som det havde været for 20 Aar siden, og saa sig selv til Sognefoged i det ny Fogderi, men Herredsfogden sagde: »Nej, ham vil jeg ikke have«! og lod det saa blive ved det gamle.

Naar det tog saa lang Tid, førend Bertelsen blev færdig til at nedlægge Bestillingen som Sognefoged, saa maa en af Grundene vist være den, at det betalte sig godt for en større Hartkornsejer at være Sognefoged, idet han var sportellønnet. Han var saaledes fritaget for flere Slags Ægter; dengang havde man Sogne-, Konge- og Amtsægter, og saavidt jeg husker, var det Sogneægter, han var fri for. Ligeledes var han fri for visse Skatter paa Amtstuen, som dengang var anderledes specificerede end nu; det var saa viseligt, at en lille Hartkornsejer i et stort Sogn fik en lille Løn, og en stor Hartkornsejer i et lille Sogn en meget stor Løn. Desuden havde han i visse Tilfælde Ret til at tage en Ægtvogn selv. Bertelsen forstod ypperlig at benytte denne Ret, idet han handlede med mindre Gaardmænd, at de skulde faa en saadan Ægt, som han saa selv vilde kjøre. Dersom det indtraf om Vinteren, skulde de til Gengæld kjøre Favntræ til Fredericia eller Korn til Kjøbstad for ham, og var det om Sommeren, skulde de kjøre Korn ind for ham 1 eller $\frac{1}{2}$ Dag. Da Sportellønnen bortfaldt, og der blev fastsat en fast Løn, efter Sognets Størelse, saa varede det ikke ret mange Aar, førend det blev Alvor med Afskeden.

Jeg ved altsaa, at min Oldefader Jakob Iversen var Sognefoged fra mindst 1780 til sin Død,*) og efter ham

*) Han var det dog kun fra 1798 til 1812.

blev hans Søn, min Bedstefader Iver Jakobsen, Sognefoged til sin Død 1825; begge vare de ogsaa Lægds-mænd. Da var min Fader kun 7 Aar, altsaa maatte Bestillingen ud af Familien, og saa blev Jens Christensen i Fredsted Sognefoged og Lægdsmand; han afløstes af J. W. Bertelsen, og i 1867 blev min Fader Sognefoged og Lægdsmand, og efter hans Død blev jeg det.

1868 den 1. Januar indtraadte Jakob Berg i Sogneraadet efter et have været fri for samme i 12 Aar og blev valgt til Formand. Nu efter den ny Landkommunallov blev han den første Bonde her i Sognet, som maatte overtage Fattigvæsenet; dette havde hidtil hørt under Sognepræsten som Embedsgjærning. Hvad dette betød kan man vel vanskelig nu forstaa. Ligeledes har man vel nu ikke rigtig Forstaaelse af Forskjællen paa at være Formand for Sogneforstanderskabet og Sogneraadsformand; men før 1868 var Sognepræsten Formand og Kasserer for Fattigvæsenet, som havde sin egen Ligning baade af Korn, Brænde og Penge, og herved blev han bistaaet af 3 eller 5 Medlemmer af Forstanderskabet; de havde deres egne Møder og egen Forhandlingsprotokol, ligesom de ogsaa selv lignede og opkrævede Skatter, udelukkende Hartkornsskat, som Fattigvæsenet brugte, kun skulde Ligningen godkendes af Forstanderskabet. Skolevæsenet var tvedelt; der var den fælles Skolekasse for hele Kommunen og saa den særlige for hvert Skoledistrikt, men kun den fælles Skolekasse vedkom Sogneforstanderskabet, den særlige blev styret af en Skolepatron for hvert af Sognene. Vejevæsenet stod under Tilsyn af Herredsfogden; han synede Veje og Broer og beordrede Sognefogden til foretage de Reparationer og Istandsættelser, som han fandt fornødent, dog at Forstanderskabet skulde betale. Snekastning og Ægt-

kjørsel var helt Politimesterens og Sognefogdernes Arbejde. Man vil heraf forstaa, at det ikke var noget stort eller besværligt Arbejde at være Medlem af eller Formand for Sogneforstanderskabet, men jeg haaber ogsaa, at man vil forstaa, at det var et temmeligt betydeligt Arbejde, der blev paalagt de første Sogneraadsformænd, da alt nu skulde samles i en fælles Kasse og ledes af en Mand, særlig i en stor Kommune. I mange Kommuner var det derfor ogsaa Sognepræsterne eller Lærerne, der blev Sogneraadsformænd. Her i Kommunen har ingen Lærer endnu været Medlem af Sogneraadet, og kun Sognepræsten i 1868, Provst Mørch, har været Medlem af Sogneraadet, og dette endda kun i omtrent $\frac{3}{4}$ Aar, da han blev forflyttet til S. Bjært.

Den væsentligste Sag, som i den Tid stod paa Dagsordenen, var Fattigvæsenet. Det var i Fattiggaardenes Guldalder, og hver Kommune, navnlig af de større, som vilde gjøre noget for de fattige og samtidig holde Udgifterne inden for rimelige Grænser, skyndte sig med at indrette Fattiggaarde. Starup-Nebel Kommune fik ogsaa en saadan, rigtignok efter megen Kamp og Strid.

Der er sagt meget ondt, maaske ogsaa meget berettiget ondt, om Fattiggaardene, men det er min Overbevisning, at de i den Tid betegnede et Fremskridt, og at de ogsaa har gjort deres Gavn. Som sagt, det blev min Faders Hovedopgave at faa oprettet og indrettet en saadan her i Kommunen. Jeg havde den Glæde 25—30 Aar senere, at nogle af de Personer, som i de første Aar, efter at den var oprettet, ikke vidste ondt nok at sige om de Mænd, som havde oprettet den, kom og bad om at faa Lov til at tage Ophold paa den, og særlig tænker jeg paa 2 gamle Koner, som i ca. 50 Aar havde ernæret sig redelig og godt

ved Tiggeri; vi kjendte dem under Navnene »Træsko Moer« eller »Træsko Stine« og »Svoger Else Mari«. Sidste Gang jeg saa dem, takkede de mig, fordi jeg havde været med til at skaffe dem Forlov til at bo paa Fattiggaarden. »Vi har det godt«, sagde de, »ikke alene er Sogneraadet god mod os, men Bestyreren og Hustru udfører ogsaa deres Gjerning saaledes, at alle gamle og svage trygt kan sendes hertil, thi de faar det godt«. Da tænkte jeg paa Fortiden, paa, hvad min Fader havde maattet høre, fordi han fulgte sin Overbevisning og arbejdede for dens Oprettelse, og at blandt dem, som raabte højt, havde ogsaa disse været.

Førend jeg afslutter om min Faders kommunale Virksomhed, maa jeg endnu omtale en Ting, som han især i sine sidste Leveaar talte om, og som jeg tror næsten, at han var mest glad ved at have faaet indført.

Før han i 1868 blev Formand for Sogneraadet, var det Sædvane hvert Aar i Januar Maaned at bortlicitere fattige Børn. En saadan Licitation beskrev min Fader mig saaledes: »Tænk dig Kromandens Stue fuld af Mennesker, tildels forsynede med Kaffe og Punse. I det ene Hjørne staar en Flok Børn, enkelte ere saa smaa, at der er en Kone med til at passe dem, dog disse ere maaske endda de heldigst stillede, thi de veed ikke Besked om, hvad der foregaar. Midt i Stuen er et Bord; herved staar den Mand, i Reglen Præsten, som afholder Licitationen. Han raaber et Navn, en Dreng eller Pige klatrer op paa Bordet for at præsentere sig, og nu begynder Budene. Der bliver sagt: »han kan kan godt vogte Kvæg«, eller »hun kan godt passe et Barn« osv. Tænk Dig saa disse Børns Ansigter, naar en Mand byder, som har Ord for at være haard, stræng og maaske ond og gjerrig,

den Angst og Bedrøvelse, som vedkommende Barns Ansigt udtrykker. Men byder en Mand, som har Ord for at være god, hos hvem der vanker tilstrækkelig og god Kost, ikke formeget Arbejde og fremforalt ikke for mange Hug, hvor kan da Barnets Ansigt lyse, og hvor kan ikke Blikket hænge ved en saadan Mand, saa bønlig bedende, særlig dersom den Mand, der byder med ham, ikke er af de gode! At Præsterne kunde holde det ud! Disse smaa Stakler bleve jo solgte.«

Det første Forslag, min Fader stillede i Egenskab af Sogneraadsformand, var, at saadan Licitation ikke skulde afholdes, men Børnene sættes ud i Pleje, helst hos mere velstillede Folk, og til en Begyndelse foreslog han, at hver af Raadets Medlemmer tog et Barn og beholdt, helst til det var konfirmeret. Der blev gode Pladser nok til Børnene, og min Fader sagde gjerne: »Dette anser jeg for det bedste af alt, hvad jeg har udrettet.« Jeg tror, at den Reform i Fattigbørnenes Opdragelse, han var med til at indføre, var for den Tid af mere Værdi og Betydning, end hvad man nu med megen Staahej og Alarm faar udrettet med alle sine Foreninger og Møder. Nu er det næsten kun Præster og tildels Lærere, som maa faa noget at betyde indenfor Plejehjemsforeninger, andre almindelige Mennesker synes ikke at have ret stor Betydning, og saa glemmer man helt, at her i Sognet var det saaledes, at saalænge Præsterne forestod Sagen, da liciterede man de forsvarsløse smaa bort som andet Kvæg. Ja, de gode Præster maa have forandret sig en hel Del i disse nogle og 30 Aar.

I 1869 blev man i Vejle Amts ældre Brandforsikring enig om, at Foreningen skulde omdannes eller ogsaa helt ophøre. Foreningens Formand var paa

denne Tid den bekendte Kammerraad Dalgas paa Aldebertsminde — en Onkel til Hedeselskabets Stifter, — han var en Olding paa henved 80 Aar, omtrent fuldstændig døv og ikke mere istand til at udføre noget egentlig Arbejde, men han vilde nødig have Foreningen opløst eller ophævet. Der blev nedsat et Udvalg til at drøfte Sagen nærmere, og i dette fik Fader Sæde. Resultatet blev, at man efter mange Forhandlinger enedes om at foreslaa Foreningen omdannet, hvilket ogsaa fandt Sted, og i den ny Bestyrelse blev Fader valgt. Skolelærer Andersen i Tiufkjær blev Kasserer, thi endnu var man ikke naaet saa vidt, at man turde betro et saadant Hverv til en almindelig Gaardmand; hidtil havde man altid haft en Proprietær eller Godsejer til denne Bestilling. Derimod blev den unge Gaardejer Anders Johnsen i Ildved, Hvejsel Sogn, Formand, og endnu beklæder han Stillingen. I Aaret 1878 døde Lærer Andersen, og min Fader paatog sig da Posten som Kasserer, idet det dog altid var hans Mening, at jeg skulde udføre Arbejdet, hvilket jeg ogsaa har gjort og gjør endnu den Dag i Dag. Det, som i væsentlig Grad bidrog til, at han paatog sig Arbejdet, var, at han syntes, det var daarligt og uheldigt, at Bønderne i deres egne Sager skulde have Folk uden for deres Kreds til at styre og raade. Raabte man paa de politiske Møder og Valgdage paa Frihed og Selvstyre, saa maatte man dog først og fremmest vise, at man forstod selv at styre og arbejde, og ikke hvergang, der viste sig et Arbejde, skyde dette fra sig med den Bemærkning, at dette kunde man ikke. Ogsaa i denne Henseende vedkjender jeg mig hans Mening.

Her i Sognet var omkring ved 1870 stiftet en Sygekasse væsentlig af Husmænd og Haandværkere. Den Mand, som i en væsentlig Grad bidrog og var virksom ved

Kassens Stiftelse, var Gaardejer Jens Christian Lykke i Brakker, og han var ogsaa i flere Aar baade Formand og Kasserer og havde en meget betroet og indflydelsesrig Stilling, men det kan ikke nægtes, han var herskesyg, og da han ogsaa i politisk Henseende kom stærk i Mod-sætning til Foreningens Medlemmer, blev disses Forhold overfor ham ikke det bedste. Spændingen blev saa stor, at han blev tvungen til at fratræde, og Husmændene valgte da min Fader til Formand. Da han i 1878 laa syg, forærede Sygekassens Medlemmer ham en Lænestol. Han sagde ofte, at det var ham det kjæreste af de Tegn paa Velvilje, han havde modtaget, thi det var fra Sognets Husmænd.

Paa hans Fødselsdag d. 6. Juni 1870 modtog han fra Kolleger i Sogneraadet et Skrivebord forsynet med Inskription, et Bord, som jeg endnu benytter omtrent daglig.

I politisk Henseende indtog min Fader ingen frem-skudt Stilling, dog har han vistnok altid med Interesse fulgt Begivenhedernes Gang. Han har i sine unge Dage holdt I. A. Hansens Blad »Almuevennen«. Det var først efter Krigen 1864, da Grundlovskampen udbrød, at Fader tog mere livlig Del i Politikken og stillede i Venstres Rækker og var fra den Tid hele sit Liv Stiller for C. Berg, hvem han fulgte, dog ikke helt uden Kritik, den han udøvede i sit Hjem ved private Samtaler. Maaske har denne Kritik gjort sit til, at jeg tidlig stillede mig kritisk overfor Berg som Politiker og altid havde Følelsen af, at der var noget skuespilleragtigt ved ham, og at jeg havde en slem Mistanke om, at C. Bergs kjære Person og udmærkede »jeg« havde alt for meget at sige. Ofre sig selv for Sagens Skyld tror jeg, Berg og Estrup havde lige vanskeligt ved. Jeg troede ikke synderlig paa Bergs

Frisind, alt for ham var Teorier og Ideer, derfor blev Virkeligheden af det, han med hans Evner og Kræfter og uhyre Indflydelse egenlig udrettede, forsvindende lidt.

Den 1. Januar 1889 udnævntes Jakob Berg til Dannebrogsmænd, og den 3. Juli 1890 døde han uden foregaaende Sygdom, ramt af et Hjerteslag.*)

Af Jakob Bergs 6 Børn døde de 4 som smaa. Hans ældste Søn, Ivar Berg, — Forfatteren af disse Linier — fødtes d. 11. August 1847. Datteren Kirstine Marie Berg fødtes 25. Januar 1856, blev gift 1888 med P. Roed, Donsgaard, og Enke 1890. I Aaret 1894 blev hun gift med Jørgen Nielsen fra Jerlev, og her er min Slægts eneste Barn, Jakob Berg.

6. Om gamle Slægter i Starup by.

Foruden min egen Slægt, hvoraf den ene Gren uddør med mig, og med mig den gamle Jakob Iversenske Slægt, har der i dette Aarhundredes Begyndelse**) endnu været 3 andre (gamle) Slægter, hvoraf 1***) er uddød, 1 †) gaaet Fallit og 1, Fischer, bor paa forskjellige Steder i Sognet.

Den uddøde Slægt boede paa Gaarden Egeland, som altid har været en temmelig stor Gaard, om end dengang ikke tilnærmelsesvis saa stor som nu. Dens Ejere førte Navnet Kyed, og ved Aar 1800 ejedes den af Johan Otto Kyed — det var hans Fader, der omtales som »gamle Kyed«, ham, der vilde kjøbe Jakob Iversens Gaard ved Auktionen. Om »gamle Kyed«

*) Få år efter hans død rejste sognets beboere et mindesmærke for ham på hans grav på Starup kirkegård.

**) skal naturligvis være 19. århundrede.

***) Kyed på Egeland.

†) Henriksen på Skovgård.

veed jeg intet, uden hvad foran er fortalt, og om Sønnen Johan O. Kyed veed jeg heller intet, uden at han var meget rig. Rigdommen blev holdt sammen paa den Maade, at den Søn, som fik Gaarden, giftede sig, og var der saa en Broder mere, han maatte ikke gifte sig, men blev gaaende paa Gaarden for at spare Penge sammen, som kunde arves efter ham. Disse gamle ugifte Pebersvende blev ofte nogle sære Personer, der ofte var dem, der egentlig styrede; Manden maatte jo passe paa ikke at fornærme dem, for at de ikke skulde rejse bort fra Gaarden med deres Penge, thi dette vilde jo være et stort Tab for Familien.

Saaledes gik ogsaa her hos Johan Kyed hans ugifte Broder Søren Kyed paa Gaarden. Han har efter alle Beretninger at dømme været en gammel gjerrig Særling. Han havde mange Faar, som han havde ude særlig hos Husmænd og mindre Gaardmænd; disse skulde græsse, fodre og passe Faarene, og saa delte de halvt om Udbytte, som gik saaledes til, at naar Faarene bleve klippede, saa mødte S. Kyed og tog Halvdelen af Ulden, og naar Lammene bleve solgte, tog han ligeledes Halvdelen af Pengene for dem; naar derimod det gamle Moderfaar ikke kunde mere, var dette hans, det tog han selv. Herved fik han meget Uld; han kunde ikke faa det betalt højt nok, og saa gjemte han det i flere Aar. Folk fortalte, at han havde sit Uld siddende i Huset ligesom Hø, og at han ejede 2 Fag Uld. Dette maatte jo en Gang imellem ud i frisk Luft, særlig om Foraaret, og saa bar han det ud paa Marken. Han maatte i den Tid, dette stod paa, ligge ude paa Marken og passe paa det, dels for at ingen skulde stjæle deraf, og ogsaa for at det ikke skulde blæse bort. Folk sagde, at

det var den strængeste Tid i hans Liv, naar han luf-tede Uld, og man vil forstaa, at det tog længere Tid, inden han fik sine 2 Fag luftet.

Om Foraaret havde han ogsaa travlt med at lukke Gjærderne, som det hedte. Skjælhegnene, særlig i Skoven, var Risgjærde, og disse trængte jo hvert Aar til Eftersyn. Saadant et Risgjærde kan af Blæst og Sne let væltes eller trykkes til den ene Side, og saa gjaldt det jo om at faa det rettet lige, men det kunde jo ogsaa rettes saaledes, at det trængtes ind paa Na-boens Ejendom. Naar man passede paa, kunde der nok knibes 1—2 Tommer hvert Aar. Særlig dersom der stod Træer tæt ved Gjærdet, kunde man nok avan-cere godt frem: en Gren blev slynget om Træet, som det hed for at støtte Gjærdet, næste Aar endnu et Par, tredje Aar stod Træet midt i Gjærdet, og 1 a 2 Aar efter stod Træet fri paa den modsatte Side af samme, og et nyt Træ var ved at støtte Gjærdet. Disse dygtige »Gjærdemestre« skal have deres store Skyld i, at Hegnene endnu den Dag i Dag ofte har saa mange Bugter og Bøjninger. Søren Kyed skal efter Fortællinger have været meget dygtig i den Ret-ning, og han kunde i bløde og bevægede Øjeblikke paavise disse hans egne Træer, som han havde tjent.

Forøvrigt var hans meste Vinterarbejde at sidde foran det aabne Ildsted og fyre. Han var en spar-sommelig Fyrmester, thi ved Siden af ham stod en Thekedel med Vand, og naar han endelig fik det vaade Brænde, som bestod af Spaaner og Kvas, tørret godt, og Luen begyndte at slaa ud, dryssede han Vand paa, ellers gik der for meget med. En gammel Mand, som havde kjendt ham, har fortalt mig Historien, og han tilføjede: »Ja, nu brændes der i Køkkenet aarlig flere Læs, end han brugte Haandfulde, og han vilde vende

sig i sin Grav af Gru og Ærgrelse, dersom han nu kunde se saadanne Baal, de har i Skorstenen«. — Paa Nabogaarden Skovgaard var en lignende, jævnaldrende gammel Karl*), han besøgte ham undertiden, og ved et saadant Besøg sagde han engang til Søren Kyed: »Lad mig laane Kjedlen!« — »Hvad vil Du med den?« spurgte Kyed. — »Aah, jeg vilde helt slukke disse rygende Pinde, saa fortæredes de dog ikke, og Du havde meget Arbejde sparet, thi Gavn gør de dog ikke ved der at ligge og ryge«.

Sine kontante Penge opbevarede han i et lille —

* * *

Med denne ufuldførte Sætning slutter Ivar Bergs Optegnelser.

•

*) Peder Holgersen Hår.